

Οι Γερμανοί μάγοι της φιλοσοφίας

Βόλφραμ Αϊλενμπέργκερ

Η εποχή των μάγων – Η μεγάλη δεκαετία της φιλοσοφίας 1919-1929

Μτφρ.: Γιάννης Κουλής
εκδ. Πατάκη, σελ. 534

Κατά την κρίσιμη δεκαετία 1919-1929 του μεταπολεμικού οικονομικού κραχ και της ανόδου του ναζισμού στη Γερμανία, τέσσερις ρηξικέλευθες προσωπικότητες του φιλοσοφικού σκεπτικισμού θα επηρεάσουν καταλυτικά με τις ιδέες τους τον παγκόσμιο στοχασμό. Ο Βόλφραμ Αϊλενμπέργκερ παρουσιάζει τη ζωή και το έργο των «μάγων» της γερμανικής φιλοσοφίας Μάρτιν Χάιντεγκερ, Λούντβιχ Βιτγκενστάιν, Βάλτερ Μπένγιαμιν και Ερνστ Κασίρερ, οι οποίοι προτάσσουν, καθένας ξεχωριστά, έναν πρωτοποριακό τρόπο αντίληψης του κόσμου και της ανθρώπινης ύπαρξης.

Ο πόλεμος

Το 1929 ο Βιεννέζος Βιτγκενστάιν, μαθητής του Μπέρτραντ Ράσελ, θα υποστηρίξει τη διατριβή του στο Κέμπριτζ: ένα ριζοσπαστικό πόνημα αναλυτικής σκέψης με τίτλο «Tractatus logico-philosophicus». Μία δεκαετία πριν, ο φιλόσοφος έχει βρεθεί αντιμέτωπος με τη βία και τον θάνατο πολεμώντας στα χαρακώματα. Το βίωμά του επηρεάζει τη συγγραφή του «Tractatus». Εκεί, καταδεικνύει ότι τα φιλοσοφικά ζητήματα σπερούνται νοήματος. Το ερώτημα εάν υπάρχει εντέλει ο κόσμος, είναι ψευδοερώτημα. Γι' αυτό γράφει: «Χωρίς άλλο υπάρχει αυτό που δεν λέγεται με λόγια. Αυτό δείχνεται, είναι το μυστικό στοιχείο. Το μυστικό στοιχείο δεν είναι πώς είναι ο κόσμος, αλλά πως είναι». Πολυσιδεής και ανήσυχος, ο Βιτγκενστάιν παραιτείται από την οικογενειακή του κληρονομιά (καθότι γόνος δισεκατομμυριούχων) ακολουθώντας το επάγγελμα του καθηγητή σε σχολεία της επαρχιακής Αυστρίας. Γίνεται βίαιος με τους μαθητές του, εγκαταλείπει τη διδασκαλία και επανέρχεται στη Βιέννη. Εκεί εφαρμόζει τη φιλοσοφία του στην αρχιτεκτονική της έπαυλης Κουντμανγκάσε: μια «οικοποιημένη» εκδοχή του «Tractatus».

Ο Χάιντεγκερ, νεοπροσληφθείς καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Μάρμπουργκ, παρατηρεί ότι οι συνέπειες του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου έχουν τραυματίσει το ακροατήριό του. Η ένταση της πολεμικής εμπειρίας των πρώην στρατιωτών και νυν φοιτητών του είναι ώρα να βρει διέξοδο σε ένα πρότυπο δυναμικής φιλοσοφίας. Συλλαμβάνει τότε την έννοια του ιδιαίτερου «εδωνά-Είναι»: ο άνθρωπος υπάρχει στον κόσμο αυτόν αυθεντικά όταν μετά από εντατικό εστιασμό στο εγώ του καταφέρει να «αυτοφανερωθεί». Για εκείνον, ακόμη και η σχέση του με τη χαρακτηριστική φοιτητριά του Χάνα Αρεντ εννοείται ως εισβολή του «Εσύ» στο εδωνά-Είναι του, ένα είδος εγώ-μόνωσης («εγωμονισμού»).

Ο Βερολινέζος Μπένγιαμιν, μεταφραστής του Μποντλέρ, μπόμε φλανέρ του Παρισιού, αποκτά το προφίλ ενός «καλι» καινοτόμου κριτικο-φιλόσοφου. Με μεθοδολογία του τον εβραϊκό μυστικισμό (Καμπάλα-Τορά) αναζητεί μέσα από την ανθρώπινη γλώσσα το θεϊκό πνεύμα, μελετώντας τη φιλοσοφία των σχολαστικών του Μεσαίωνα, όπου ερευνάται η σχέση μεταξύ της ανθρώπινης ομιλίας και της γλώσσας του Θεού. Στο Κάπρι ερωτεύεται τη Ρωσίδα κομμουνίστρια-σκηνοθέτιδα του θεάτρου Άσια Λάτσις και συμμετέχει στους καλλιτεχνικούς κύκλους της πρωτοπορίας του 1920 στη Μόσχα. Αυτοκτονεί με μορφίνη στα Πυρηνάια, πιεσμένος από τον ασφυκτικό κλοιό των ναζί.

Ο Κασίρερ, Γερμανοεβραϊός καθηγητής Φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο του Αμβούργου, διαμορφώνει μια φιλοσοφία του πολιτισμού μέσα από τη διεπιστημονική γνώση στο κορυφαίο έργο του «Φιλοσοφία των συμβολικών μορφών». Κατά περίεργη σύμπτωση, βρίσκει στον ασυνήθιστο τρόπο ταξινόμησης της βιβλιοθήκης του Βάρμπουργκ (χώρος όπου εργάζεται) μια ενδοοργάνωση που αντικατοπτρίζει απόλυτα την έρευνά του. Εκεί, δεν υπάρχουν περικρακωμένες επιστήμες και οριοθετημένη κατάσταση τίτλων συγγραμμάτων. Θεμελιώδη έργα για τη χημεία γειτνιάζουν άμεσα με άλλα της αλχημείας, ενώ μελέτες πάνω στην αρχαία σπλαχνοσκοπία βρίσκονται δίπλα στην αστρολογία και στη σύγχρονη άλγεβρα. Αυτή η αρμονική συνύπαρξη των βιβλίων δεν υπάρχει όμως στη ζωή των ανθρώπων. Ο γείτονας φωνάζει στη γυναίκα του Κασίρερ, Τόνι, να φύγουν από τη Γερμανία γιατί οι Εβραίοι ανήκουν στην Παλαιστίνη.